
Maria Roselius & Lars Häll

Arbete och social förankring bland invandrare

Hur lever och arbetar invandrarna i Sverige? Vilka skillnader finns mellan invandrargrupper från olika länder? Och mellan dessa grupper och infödda svenskar? Vad betyder utbildningsnivå och kunskaper i svenska för invandrarnas möjligheter på arbetsmarknaden? Och har den etniska tillhörigheten någon betydelse i sig? Dessa är några av de frågor som behandlats i Socialstyrelsens projekt om "Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet", där nära 2 000 personer har intervjuats.

I juni 1999 publicerade Socialstyrelsen sin andra rapport om fyra etniska grupper i Sverige *Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet* (Socialstyrelsen 1999). I den här artikeln redovisas några av de viktigaste resultaten från undersökningen.¹

De fyra studerade invandrargrupperna² kom till Sverige under 1980-talet och var då i åldrarna 20–44 år. Rapporten bygger på besöksintervjuer genomförda av Statistiska centralbyrån år 1996 med ett riksrepresentativt urval av fyra invandrargrupper och med infödda svenskar. Vid intervjutillfället var samtliga intervjuade 27–60 år gamla. De flesta intervjufrågor är identiska med

dem som används i SCBs årliga undersökningar av levnadsförhållanden, ULF. Dessa frågor har kompletterats med frågor om invandrarnas bakgrund från hemlandet och andra migrationsspecifika frågor samt en hel avdelning om individens arbetskarriär under vistelsetiden i Sverige. På så sätt kan vi för första gången presentera resultat från en undersökning som behandlar:

- fyra stora etniska grupper i Sverige;
- invandrarnas bakgrund från uppväxtlandet, vid migrationen och under vistelsetiden i Sverige;
- steg i arbets- och utbildningskarriären samt i familjebildningen under vistelse-

Maria Roselius är avdelningsdirektör och projektledare vid Socialstyrelsen, **Lars Häll** är avdelningsdirektör vid Statistiska centralbyrån.

1. För en närmare redovisning av metoder och resultat hänvisas till rapporten.

2. Populationen är i denna undersökning utomlandsfödda personer som kom till Sverige från Chile, Iran, Polen och Turkiet under 1980-talet och som finns kvar i Sverige.

tiden i Sverige, från ankomstdagen till intervjutillfället.

Urval och bortfall

Urvalet har dragits från registret över totalbefolkningen (RTB). Från ett nettourval om 2 892 personer har 1 980 personer intervjuats (68,5 procent av nettourvalet). Bortfallet består till ungefär lika stora delar av ej anträffade och de som uttryckligen vägrade att bli intervjuade. Den höga andelen ej anträffade beror antagligen på flera samverkande faktorer. En stor del av de invandrare som ingår i populationen bor i storstadsområden där hemliga telefonnummer och portkoder gör det svårt att få kontakt med dem. Vidare är befolkningsregister inaktuella eftersom inte alla flyttningar ut ur landet (återutvandring) anmäls. De som flyttat från Sverige ska inte ingå i populationen men uppträder som bortfall om återflyttningen inte är känd. Vi känner inte till omfattningen av ej anmälda utflyttningar i

dessa fyra invandragrupper och vet därför inte på vilket sätt detta påverkar bortfallet i undersökningen.

I de flesta tabeller ingår samtliga intervjuade; i tabell 4 redovisas dock procenttal enbart för barnfamiljer.

Bortfallets fördelning visar att det finns en god överensstämmelse mellan de intervjuade och bortfallsgruppen vad beträffar ålder. Män har blivit intervjuade i mindre utsträckning än kvinnor, jämfört med sin andel i urvalet, och är således överrepresenterade i bortfallsgruppen. Bortfallet är betydligt större inom storstadslänen än i övriga Sverige. Personer utan sammanräknad inkomst är kraftigt överrepresenterade i bortfallsgruppen.

Invandrarnas bakgrund

Invandrare som kom till Sverige under 1980-talet tillhör varken de "gamla" arbetskraftsinvandrarna eller de nya flyktingarna. De

Tabell 1. Antal genomförda intervjuer. Särredovisning efter födelseland och kön för respektive delpopulation.

	Samtliga intervjuade	Förvärvs- arbetande*	Anställda	Har barn i Sverige
Chile	571	363	353	517
Män	276	199	193	240
Kvinnor	295	164	160	277
Iran	315	163	120	230
Män	197	114	77	123
Kvinnor	118	49	43	107
Polen	568	400	348	466
Män	163	121	99	135
Kvinnor	405	279	249	331
Turkiet	526	274	186	476
Män	285	188	115	249
Kvinnor	241	86	71	227

*Omfattar anställda samt egna företagare.

allra flesta, även bland de fyra studerade grupperna, kom av politiska skäl eller av familjescäl till ett land med stark arbetsmarknad och ett väl utvecklat välfärdsystem. Många, särskilt iranier, chilensare och polacker är uppvuxna i stadsmiljöer medan relativt många från Turkiet har vuxit upp på landsbygden och i mindre orter. Bland de från Turkiet och Iran finns relativt stora grupper av minoriteter. Det rör sig främst om kurder och assyrier/syrianer. Vid intervjutillfället, då både invandrare och svenskar fått känna av den snabbt ökande arbetslösheten, har de studerade etniska grupperna bott i Sverige mellan 7 och 16 år och därmed hunnit en bit på vägen in i det svenska samhället.

Utbildningsnivån vid ankomsten till Sverige varierade mycket mellan de olika invandrargrupperna samt mellan män och

kvinnor. Den högsta utbildningsnivån, den eftergymnasiala, var vanligast bland invandrare från Polen och Iran. Den lägsta utbildningsnivån förekom bland dem från Turkiet, där många, särskilt kvinnor, enbart hade grundskoleutbildning eller saknade utbildning helt och hållet.

Med undantag för iranier är det anmärkningsvärt få som under vistelsetiden i Sverige höjer sin utbildningsnivå, trots flitigt kurs- och utbildningsdeltagande. Vid intervjutillfället hade betydligt fler iranier och polacker än svenskar i samma ålder en eftergymnasial utbildning. Jämfört med svenskar anser sig många, särskilt de med eftergymnasial utbildning, vara överkvalificerade för sina aktuella arbetsuppgifter. Som framgår av *tabell 2* varierar kunskaperna i svenska språket mycket mellan de undersökta grupperna. Bäst kunskaper i har de från Polen

Tabell 2. Andel med "dåliga svenskkunskaper". Särredovisning efter ursprungsland och kön. Procent.

		Anser sig ha dåliga svenskkunskaper när det gäller förmågan att ...			
		föra fram syn-	förklara ett		svara skrift-
förstå nyheter		punkter på	ärende vid	läsa böcker	ligt på en
eller debatter		möten eller	tele-kontakt	på svenska	platsannons
i TV och radio		sammanträden	med myndighet		
Chile	13	26	14	19	34
män	12	25	14	21	33
kvinnor	14	29	15	18	34
Iran	5	14	5	13	20
män	2	7	3	12	17
kvinnor	9	25	9	15	26
Polen	3	7	4	4	12
män	4	5	6	8	15
kvinnor	3	8	3	4	10
Turkiet	24	36	26	36	49
män	14	25	16	25	38
kvinnor	38	50	38	48	63

och Iran. Största problem med det svenska språket har de från Turkiet.

Att ha arbete

Flertalet inom de fyra studerade grupperna hade arbete året innan de kom till Sverige. Den högsta andelen förvärvsarbetande fanns bland invandrare från Polen och den lägsta bland dem från Turkiet. Arbetslöshet var relativt ovanlig, då många arbetade hemma, vid eget företag eller jordbruk.

Vid intervju tillfället, dvs år 1996, förvärvsarbetar betydligt färre av de intervjuade invandrarna jämfört med svenskar, medan betydligt fler är arbetslösa eller står utanför arbetsmarknaden. Männerna förvärvsarbetar i klart större utsträckning än kvinnorna i respektive grupp. Bland de födda i Polen är skillnaden mellan män och kvinnor betydligt mindre än i de andra studerade grupperna (Socialstyrelsen 1999, s 74).

Eget företagande är vanligare i invandrargrupperna. Intervjuerna tyder emellertid på att det inte i första hand är tidigare företagare som etablerar nya verksamheter i Sverige. Flertalet av de egna företagarna från Chile, Iran, Polen och Turkiet ser sitt företag som ett skydd mot den hotande arbetslösheten till skillnad från svenskarna i materialet (aa s 77).

Relativt sett fler inom invandrargrupperna upplever problem med sin arbetsmiljö än vad som gäller för jämnåriga svenskar. De har oftare fysiskt ansträngande arbeten där utbildningsmöjligheterna är sämre och arbetstillfredsställelsen lägre. Relativt många tycker också att arbetet är enformigt. Den allra största skillnaden förekommer när det gäller frågor om frihet och inflytande. Invandrarna anser i väsentligt högre utsträckning än svenskar att de saknar inflytande över arbetets planering, tempo och tider (aa s 84).

Som framgår av *tabell 3* är det en relativt stor andel av invandrarna som anser att de behandlas sämre än infödda svenskar av arbetsförmedlare och arbetsgivare när de sökt arbete. Svarsmönstret är tämligen likartat vad beträffar upplevd behandling från såväl arbetsförmedlars som arbetsgivares sida. Bland iranierna finns en majoritet som anser att de behandlas sämre än svenskar. De som kommer från Polen anser sig i minst utsträckning diskriminerade. De som har arbetslöshetserfarenhet är genomgående mer kritiska till den behandling de fått hos arbetsförmedlare och framförallt hos arbetsgivare.

Liknande tendens fast i mindre omfattning finns vad avser upplevelse av diskriminering på arbetsplatsen, av chefen, arbetskamraterna och facket (aa s 89–90).

Att vara arbetslös eller utanför arbetsmarknaden

Arbetslöshet vid intervju tillfället och erfarenhet av arbetslöshet under de senaste fem åren är betydligt vanligare i alla de studerade invandrargrupperna än bland infödda svenskar. Särskilt hög arbetslöshet finns bland dem från Iran. Omkring 70 procent av iranierna har under de senaste fem åren haft erfarenhet av arbetslöshet jämfört med 20 procent i hela befolkningen. Sammantaget är arbetsmarknadssituationen för de studerade grupperna, liksom för hela befolkningen, bättre i storstäderna än i det övriga landet. Mellan 50 och 70 procent av tillfrågade förvärvsarbetande invandrare känner oro för arbetslösheten, jämfört med var fjärde i hela befolkningen (aa s 87, 92 samt 96).

Arbetslöshet drabbar hela familjer, såväl vuxna som barn. Särskilt besvärliga är konsekvenserna för dem som är ensamstående

Tabell 3. Upplevelse av behandling jämfört med svenskar i samband med att man sökt arbete. Särredovisning efter ursprungsland och arbetslöshetserfarenhet. 1996. Procent.

	Av arbetsförmedlare:				Av arbetsgivare:			
	Bättre	Lika	Sämre	Vet ej/ej aktuell	Bättre	Lika	Sämre	Vet ej/ej akt*
Chile	5	53	42	27	4	63	33	17
ej varit arbetslös	6	61	34	40	4	70	26	24
varit arbetslös	4	47	49	9	4	54	42	8
Iran	2	37	61	18	2	38	59	17
ej varit arbetslös	2	39	59	30	3	43	54	23
varit arbetslös	2	36	62	9	2	36	62	12
Polen	2	64	34	23	1	70	29	16
ej varit arbetslös	2	65	32	30	2	72	26	21
varit arbetslös	2	62	36	9	1	65	34	6
Turkiet	3	54	44	30	4	57	38	26
ej varit arbetslös	3	55	42	41	6	63	31	34
varit arbetslös	2	52	46	12	2	51	47	13
Samtliga	3	54	43	25	3	59	38	19
ej varit arbetslös	3	58	38	36	4	66	31	26
varit arbetslös	3	49	48	10	2	52	46	10

* Svaren "vet ej" respektive "ej aktuellt" ingår inte i den procentuella fördelningen till 100 procent.

föräldrar och familjer där båda föräldrarna är arbetslösa samtidigt. Ensamstående mödrar är påfallande många bland samtliga fyra invandrargrupper. Var tredje kvinna från Chile och var femte från Iran, Polen och Turkiet är en ensamstående förälder, jämfört med sju procent av de svenska kvinnorna i

samma ålder. Mellan 30 och 40 procent av de ensamstående mödrarna i de undersökta grupperna är arbetslösa.

De ensamstående mödrarnas svaga ställning på arbetsmarknaden kan bara till en del förklaras av deras utbildning, yrke eller ålder. Enligt Björnberg (1997) hade ensam-

Tabell 4. Andel föräldrar som är arbetslösa. Fördelning efter hushållstyp 1996. Procent.

	Ensamstående föräldrar	Sammanboende föräldrar			Antal intervjuer bland ...	
		En arbetslös	Båda arbetslösa	Samtliga	ensamstående föräldrar	sammanboende föräldrar
Chile	32	18	2	18	114	343
Iran	*	26	8	29	28	183
Polen	31	16	2	18	91	318
Turkiet	37	26	8	24	53	405
<i>Hela befolkningen</i>						
27-60 år	13	7	1	8	164	1 507

*Uppgiften är alltför osäker att redovisa, pga det låga antalet intervjuer med ensamstående föräldrar från Iran.

stående mödrar som invandrade från länder utanför OECD fem gånger större risk att vara arbetslösa än ensamstående mödrar som var födda i Sverige.

Förutom de arbetslösa finns många som inte räknas till arbetskraften utan studerar, arbetar hemma eller är förtidspensionerade. År 1996 utgjorde dessa tillsammans med de arbetslösa cirka 50 procent av samtliga i de fyra grupperna, jämfört med 19 procent bland infödda svenskar i åldrarna 27–60 år.

Andelen arbetslösa/utanför arbetsmarknaden är högst bland iranierna. Lägst är den bland polackerna. Bägge dessa grupper har hög utbildning, både jämfört med övriga invandrargrupper och jämnåriga svenskar. I figur 1 redovisas arbetslösheten/position utanför arbetsmarknaden för de två extremgrupperna, iranier och polacker. Hur detta varierar med bakgrundsfaktorerna utbildning, samhällsklass, hushållstyp, boendeort samt svensk-kunskaper finns angivet. Kön och ålder har hållits konstanta.

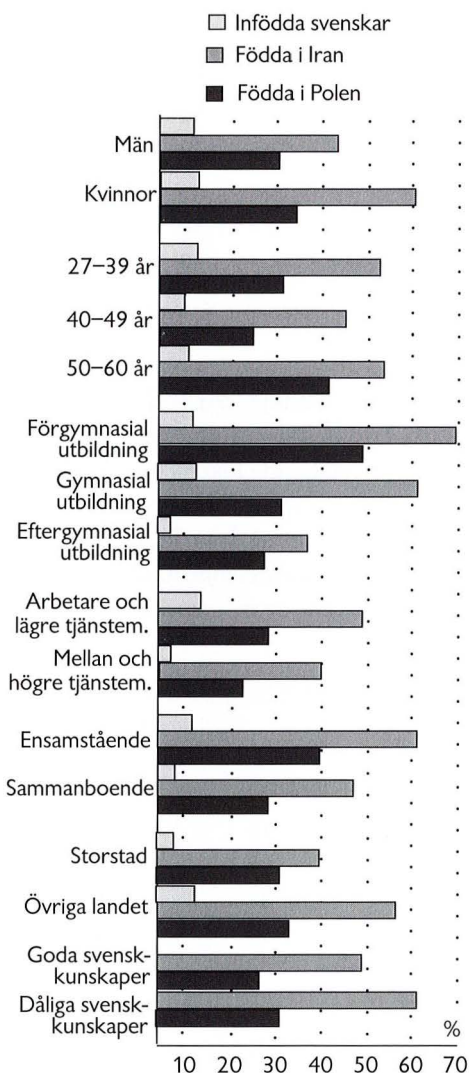
Vi ser att högre utbildning minskar riskerna för arbetslöshet/att befinna sig utanför arbetsmarknaden. Samtidigt har de från mellan- och högre tjänstemannagrupperna i jämförelse med svenskar i samma position en påfallande hög risk att inte förvärvsarbeta. Det kan betyda att vissa utbildningsgrenar på högre nivå och därmed vissa yrken ger en större möjlighet att få arbete i Sverige medan andra inte gör det. De största skillnaderna i risken för arbetslöshet och för att inte tillhöra arbetskraften finns mellan dem från Iran och svenskar, de minsta mellan polacker och svenskar.

Att behålla eller förlora sin sociala position

Den enskildes sociala position baseras på en rad omständigheter som visar hur hans

eller hennes livsvillkor ser ut och vilken prestige han eller hon åtnjuter i sitt samhälle. Det kan handla om hög eller låg utbildning, ekonomiskt välstånd eller fattigdom, hög eller låg status samt tillgång till information och kontakter eller isolering.

Figur 1. Andel arbetslösa personer samt personer som står utanför arbetsmarknaden. Jämförelse mellan födda i Iran, Polen och infödda svenskar, 27–60 år. Kön- och åldersjusterade procenttal 1996.

När människor i vuxen ålder lämnar sitt land förändras deras sociala och ekonomiska position i det nya landet. Avbrott i yrkeskarriären tillsammans med nya krav på kunskaper inom flera områden leder till att många får börja om från början. Efter några år – i vår studie efter 7 till 17 år – kan man anta att en invandrare har de största svårigheterna och hindren bakom sig och att det kan vara meningsfullt att jämföra hans sociala position i hemlandet med positionen i Sverige.

Beskrivningen av en invandras sociala position baseras i vår studie på intervjuuppgifter om det utövade yrket och om positionen i arbetslivet såväl i hemlandet som i Sverige. Med dessa uppgifter kan den enskildes sk socioekonomiska tillhörighet definieras. För dem som inte förvärsarbetar, dvs studerande, förtidspensionerade och hemarbetande gäller antingen makes/makas socioekonomiska tillhörighet eller egen tidigare socioekonomisk position i Sverige. Klassificeringen efter socioekonomiska kriterier har skett utifrån det svenska sk SEI-systemet, både utifrån förhållandena i invandrarernas respektive hemländer och utifrån uppgifter om deras arbetsliv och utbildning i Sverige.

Detta är förstas en förenkling av en i själva verket mycket komplex situation. Vissa yrken finns kanske inte längre i Sverige och andra "modernare" yrken är inte kända i andra delar av världen. Yrkesstrukturer varierar i olika länder och därmed varierar också yrkenas sociala prestige. Att tillhöra en viss socioekonomisk grupp har inte alltid samma innebörd i olika länder vilket återspeglar skillnader i dessa länders samhällsstruktur. Allt detta visar att de sociala strukturerna varierar mellan olika länder och att den enskildes position i den sociala hierarkin i ett land inte alltid är lätt att "översätta" till det svenska systemet.

Den nuvarande socioekonomiska tillhörigheten är mycket olika i de fyra studerade invandrargrupperna. Den skiljer sig också mellan de fyra studerade grupperna och infödda svenskar. Arbetargruppen är störst bland invandrare från Chile. Lägsta andelen arbetare finns bland invandrare från Iran. Tjänstemannagruppen är störst bland invandrare från Polen och Iran. Företagare är en ansenlig grupp bland invandrare från Turkiet och, om än i mindre utsträckning, från Iran. Invandrare från Polen har en socioekonomisk tillhörighet som mest liknar hela befolkningens (Socialstyrelsen 1999, s 109).

Relativt många arbetare klassas som "ej facklärd" och har således inte yrkeskvalifikationer enligt den svenska socioekonomiska indelningen. Detta kan i princip ha två olika förklaringar: dels att de verkligen inte har någon utbildning som meriterar dem för kvalificerade arbeten, dels att somliga trots utbildning och yrkeskarriär i hemlandet är hänvisade till "ej kvalificerade arbetaryrken" i Sverige. Särskilt många invandrare från Chile och Turkiet är sysselsatta som ej kvalificerade arbetare (aa s 110).

Förändring av den sociala positionen i Sverige

Invandring innebär ofta att den enskilde och hans familj, åtminstone i början, förlorar den sociala position de haft i hemlandet; den ursprungliga sociala positionen måste återvinnas. En del lyckas med detta, medan andra förlorar sin sociala position. Det kan emellertid också hända att invandraren vinner en högre social position i det nya landet. Utbildning och yrkeserfarenhet från ursprungslandet kan vara till hjälp om de är överförbara och om de i Sverige värderas till den enskildes fördel. Det kan även vara så att de som migrerar representerar

den starkare sidan av sina ursprungssamhällen och därmed med tidens gång kan räkna med förbättrade förhållanden (Chiswick 1978; 1980).

I tabell 5 visas exempel på social rörlighet bland två av de studerade invandrargrupperna, polacker och chilener.

De största förändringarna i socialgruppstillhörighet har skett för medel- och högre tjänstemannagruppen. En del av dem har behållit sin sociala position i Sverige, särskilt de från Polen. Andra har emellertid mist sin forna sociala position

och i Sverige blivit arbetare eller lägre tjänstemän. Särskilt är detta framträdande bland dem från Chile. Även brist på förändringar är värd att uppmärksamma. Bland dem som t ex i sitt land tillhörde arbetar- eller lägre tjänstemannaskiktet finns ytterst få som under vistelsetiden i Sverige lyckats komma över till medel eller högre tjänstemannagruppen.

Yrke kontra utbildning

I Sverige har många invandrare svårigheter att få sådana arbeten som de utbildats till.

Tabell 5. Förändring av den socioekonomiska positionen sedan ankomsten till Sverige bland dem som är födda i Chile respektive Polen. Män (M), totalt (T) och kvinnor (Kv). Procent.

Socioekono. tillhörighet	Socioekonomisk tillhörighet vid intervjutillfället														
	Ej förvärvs- arbetande*			Arbetare eller lägre tjm			Mellan- eller högre tjm			Företagare			Summa		
	M	T	K	M	T	K	M	T	K	M	T	K	M	T	K
<i>födda i Chile</i>															
Ej förvärvs- arbetande*	7	7	7	11	22	33	2	1	1	0,4	0,2	0	20	30	40
Arbetare el lägre tjm	5	8	10	46	38	31	5	3	2	0,4	0,2	0	57	50	43
Mellan- el högre tjm	1	2	3	11	8	5	4	5	5	0,4	0,2	0	17	15	14
Företagare	1	1	1	5	4	2	1	1	0	0	0,2	0,4	7	5	3
Summa	13	17	21	73	72	71	12	10	8	1	1	0	100	100	100
													<i>Oförändrad grupptillhörighet</i>		
													57	50	43
<i>födda i Polen</i>															
Ej förvärvs- arbetande*	2	2	1	3	5	6	7	5	4	2	2	1	14	13	13
Arbetare el. lägre tjm	1	4	5	34	34	35	5	5	5	5	4	3	45	47	47
Mellan- el. högre tjm.	1	2	3	9	14	16	19	17	17	4	3	2	33	36	38
Företagare	1	0,2	0	2	2	2	2	1	1	2	1	0,2	7	4	3
Summa	5	8	9	49	55	58	33	28	26	13	9	7	100	100	100
													<i>Oförändrad grupptillhörighet</i>		
													57	55	53

* Har ej kunnat klassificeras som arbetare, tjänstemän eller företagare, främst studerande.

Det finns en tendens till dålig överensstämmelse mellan utbildning och utövat yrke. Relativt många anser sig vara överkvalificerade för sitt aktuella arbete. En del av dem som nu i Sverige tillhör arbetar- eller lägre tjänstemannagrupper har i själva verket en eftergymnasial utbildning. Detta är särskilt påtagligt för invandrare från Iran. Mellan 40 och 52 procent av dem som i sitt hemland hörde till mellan- eller högre tjänstemannagrupperna anser sig vara överkvalificerade för sitt nuvarande arbete i Sverige.

Yrken som bygger på naturvetenskapliga och tekniska ämnen, brukar vara lättast att fortsätta utöva efter en migration. Läkare, tandläkare, sjuksköterskor, civilingenjörer och arkitekter i samtliga de studerade grupperna verkar ha lyckats bäst med att behålla sina yrken och därmed sin sociala position i Sverige.

En annan del av tjänstemannagrupperna har svårare att göra sig gällande på den svenska arbetsmarknaden. Det kan bero på att deras utbildning är mer kulturpräglad eller formellt inte automatiskt överförbar till de svenska förhållandena. De som inte lyckats att behålla sitt yrke eller sin sociala status i Sverige var i sina hemländer t ex lärare, gymnasieingenjörer, tjänstemän och ekonomer. Bland invandrare med dessa yrken är det fler som har sänkt sin sociala status i Sverige än som lyckats behålla den. De med sänkt social status arbetar idag som verkstadsarbetare, köksbiträden, städare, sjukvårdsbiträden, bagare, bussförare och dyligt.

Utbildning, ålder m m kan till en del förklara de positiva såväl som de negativa förändringarna i invandrarernas sociala position i Sverige. Men även situationen på arbetsmarknaden, ömsesidiga attityder, diskriminering och de invandrades förväntningar kan

ligga bakom invandrarernas sociala position i Sverige.

Social och ekonomisk förankring

I vår undersökning har vi speciellt studerat tre problem som vi tror har betydelse för individens sociala och ekonomiska förankring i samhället, såväl för svenskar som för invandrare, nämligen svag ställning på arbetsmarknaden, svaga ekonomiska resurser och svaga relationer inom familjen (Esping-Andersen 1990).

Definitioner:

1. Svag ställning på *arbetsmarknaden* har de som *antingen* är arbetslösa *eller* befinner sig utanför arbetsmarknaden.
2. Svaga *ekonomiska resurser* har de som *antingen*
 - har en låg disponibel inkomst (under socialbidragsnormen), *eller*
 - uppbär socialbidrag, *eller*
 - har upplevt att pengarna inte har räckt till vid månadens slut och låtit bli att betala hyran.
3. Svaga relationer inom *familjen* har de som är ensamstående med eller utan barn *och* som sällan har kontakt med sina föräldrar eller sina syskon.

Vi har studerat hur dessa problem fördelar sig i de fyra etniska grupperna samt bland svenskar. I rapporten konstateras att fördelningen är mycket ojämn. Att ha *minst tre* allvarliga problem samtidigt förekommer i alla de fyra studerade invandrargrupperna men praktiskt taget inte alls bland infödda svenskar (se *tabell 6*).

Att ha *minst två* problem med arbete, försörjning eller familj är betydligt vanligare bland de undersökta invandrargrupperna än

Tabell 6. Andelen med olika antal problem i respektive grupp och bland svenskar. Procent.

Födelseland	Inga problem alls	Minst två problem	Minst tre problem
Chile	45	22	5
Iran	28	34	8
Polen	55	16	4
Turkiet	22	30	4
Samtliga grupper	39	25	5
Sverige	78	4	0

bland infödda svenskar. Förekomsten av flera samtidiga problem varierar dock mellan de undersökta invandrargrupperna. Bland dem som kommer från Polen och Chile är den sociala och ekonomiska förankringen starkare än bland dem som kommer från Iran eller Turkiet.

Inom varje invandrargrupp är det kvinnor, de yngsta, de med kortast vistelsetid i Sverige, med kortast utbildning, med dåliga svensk-kunskaper och de som tillhör arbetare eller lägre tjänstemannaskiktet som löper störst risk att ha svag social och ekonomisk förankring i Sverige. Analysen av bakgrundsfaktorer visar att oberoende av utbildning och socio-ekonomisk grupp har alla de fyra invandrargrupperna många gånger högre risker än svenskfödda att ha minst två problem. Skillnader mellan svenskfödda och invandrare framträder särskilt tydligt för personer med hög utbildning. Bland högutbildade är risken att ha allvarliga problem avsevärt större för dem som invandrat till Sverige än för dem som är födda i landet. Högutbildade invandrare har betydligt svårare än högutbildade svenskar att etablera sig och bli förankrade, socialt och ekonomiskt (Socialstyrelsen 1999, s 193–203).

Analysen visar också att den svaga sociala och ekonomiska förankringen hänger samman med flera andra livsvillkor: hälsa, trygghet och politiska resurser. Detta säger dock

ingenting om orsakssambanden. Det är troligt att alla dessa problem påverkar varandra så att dålig hälsa kan resultera i svagare förankring och omvänt – den svaga förankringen kan påverka hälsan på ett negativt sätt.

Slutsatser

Skillnader mellan de fyra studerade invandrargrupperna är stora såväl när det gäller deras bakgrund som deras förhållanden i Sverige. Studier kring invandrare bör i fortsättningen handla om enskilda etniska grupper och inte om ”invandrare” som en kollektiv kategori.

De fyra studerade grupperna har en mycket varierande bakgrund, inte minst när det gäller utbildningsnivå från respektive uppväxtländer. Få höjer sin utbildningsnivå i Sverige trots studier och kurser. Detta är en stor brist för de enskilda individerna och för samhället i stort.

Låg utbildning har en negativ påverkan på såväl invandrarnas som svenskarnas chanser på arbetsmarknaden. Högre utbildning, framförallt genomförd i Sverige, förbättrar invandrarnas chanser på arbetsmarknaden. Men invandrare med hög utbildning har jämfört med svenskar betydligt högre risker att vara arbetslösa eller inte alls höra till arbetskraften.

Kunskaper i svenska språket är mycket viktiga när det gäller invandrarnas möjligheter att etablera sig i Sverige och integreras genom arbete. Goda svenskkunskaper har, vid lika villkor i övrigt, en stor betydelse för arbetsinkomsten.

Referenser

- Björnberg U (1997) "Mödrar på nittioalets arbetsmarknad. En jämförelse mellan gifta och ensamstående" I Persson I & Wadensjö E (red) *Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden*. Fritzes, Stockholm.
- Chiswick B R (1978) "The Effect of Americanization of the Earnings of Foreign-Born Men" *Journal of Political Economy*.
- Chiswick B R (1980) *Analysis of Economic progress and Impact of Immigrants*. Department and Survey Research, Laboratory of Economics and Survey Research, University of Illinois.
- Esping-Andersen G (1990) *The three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press, Cambridge.
- Socialstyrelsen (1999) *Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet. Invandrarnas levnadsvillkor 2*. SoS-rapport 1999:9, Socialstyrelsen, Stockholm.